Hoffmann Tamás

Válasz Szalayné Sándor Erzsébet és Sulyok Gábor opponensi véleményére

Elöljáróban szeretném megköszönni dr. Sulyok Gábor és dr. Szalayné Sándor Erzsébet alapos és gondolatébresztő opponensi véleményét, amelyek a dolgozatommal kapcsolatos fő elméleti és gyakorlati kérdéseket átfogóan elemzik. A felmerült észrevételeket az alábbiakban két fő csoportra osztva elemzem, először a dolgozat szerkezetével és módszertanával kapcsolatban felmerült kritikákat igyekszem megválaszolni, majd egyes konkrét kérdésekre összpontosítok.

I. A dolgozat szerkezetével és módszertanával kapcsolatos kérdések

A dolgozat szerkezeti beosztása kapcsán kritikaként merült fel az az észrevétel, hogy a szerkezeti egységek mindössze fele, terjedelmi téren pedig alig több mint 70 oldal foglalkozik a tulajdonképpeni témával, vagyis a transznacionális fegyveres konfliktusok elemzésével. Ez a látszólagos aránytalanság azonban annak köszönhető, hogy a mű célkitűzése az volt, hogy bemutassa, hogy a transznacionális fegyveres konfliktusok kategóriája nem képez olyan elkülönült szabályozási egységet, amit a humanitárius jog rendszerének újonnan kellene kidolgoznia, hanem olyan konfliktusokról van szó, amelyek besorolhatók a hagyományos dichotómia szerinti nemzetközi vagy nem nemzetközi konfliktusok körébe. Ennek megfelelően álláspontom szerint a dolgozat már akkor is a transznacionális konfliktusok szabályozását vázolja fel, amikor a nemzetközi és a nem nemzetközi fegyveres konfliktus fogalmi elemeit definiálja, így viszont nem tekinthető aránytalannak a felosztás. Elfogadom azonban azt a megjegyzést, hogy az etnikumközi konfliktusokkal foglalkozó rész kissé „kilóg" a többi közül, ennek elemzésére valóban rövidebb terjedelemben kellett volna szert keríteni.

A módszertani kritikák között szerepelt az, hogy dolgozatom helyenként túlzottan magas absztrakciós szintről próbálja megragadni ezeket a komplex konfliktusokat, így pedig a valódi problémák, mint például a szabályok tényleges érvényesíthetőségének kérdése, vagy az emberiességi szempontok megvalósulása, háttérbe szorultak. Ez a veszély természetesen reálisan fennáll, ennek megfelelően a dolgozat során többször is hangsúlyoztam, hogy az általam ismertetett klasszifikációs modell elsősorban a konfliktust követő minősítés eldöntésére alkalmas, így például a hadifogoly-státus megadásával kapcsolatos eljárásban vagy akár büntetőjogi felelősségre vonás alkalmával. A konfliktus során azonban minimális védelmi hálóként javasoltam kérdéses esetekben legalább a nem nemzetközi fegyveres konfliktusra vonatkozó normaanyag betartását.

Az észrevételek között szerepelt ugyanakkor az is, hogy kívánatos lett volna a transznacionalitás jelenségének kimunkáltabb definiálása, így bemutatni annak szemantikai hátterét és meghatározni azokat a szempontokat, amelyek alapján elválaszthatók a külföldi és belföldi nem állami szereplők. Ez kétségtelenül fontos kérdés, aminek kifejtésére a jövőben remélhetőleg a disszertáció kibővítésével

elkészülő monográfiában sort keríthetek, a dolgozat alapvető vezérfonala azonban a transznacionális konfliktusok deskriptív, külső szempontok alapján, alapvetően területi elhatároláson alapuló besorolása volt, a transznacionalitás jelenségének bővebb elméleti vizsgálata nem feltétlenül járult volna hozzá egy jobb klasszifikációs rendszer kidolgozásához, ugyanakkor potenciálisan szétfeszíthette volna annak kereteit.

Több szerkezeti egységgel kapcsolatban utalás történt arra, hogy a kérdéses jogintézmények történeti hátterének teljes feltárására nem került sor, a történelmi kontextus hiányos maradt. Ennek alapvető oka az, hogy a dolgozat megírása során – főként a terjedelmi korlátok miatt - a történelmi előzmények kiemelésére csak annyiban került sor, amennyiben az a jelenlegi jogi szabályozás kialakulását megmagyarázta. Ugyanakkor a tervezett monográfia orvosolni kívánja ezt a hiányosságot, amiben az opponensi megjegyzések jelentős segítséget nyújtanak majd.

Kritikaként merült fel, hogy a dolgozatban neves jogtudósok és bíróságok véleményét helyezem előtérbe, a nemzetközi jog megállapításának kisegítő eszközeire történő túlzott támaszkodás, az *ad autoritatem* érvelés mögé rejtőzés pedig nem veszi figyelembe ezeknek az eszközöknek a jellegzetességeit, a bírósági eljárások esetében például a pertaktikai megfontolásokat és így a megállapítások akár a nemzetközi jog fragmentációját is elősegíthetik. Ezt a veszélyt elismerten valósnak látom, ennek megfelelően a dolgozat bevezető részében és több tanulmányban is hangsúlyoztam, hogy ezeknek az eszközöknek a szerepét szigorúan másodlagosnak tekintem.[1] Nem lehet ugyanakkor elfeledkezni arról, hogy elsősorban a nemzetközi bírói testületek joggyakorlata jelentős hatást gyakorolt az államok gyakorlatára, így értelemszerűen a szokásjog kialakulására is. Ennek megfelelően igyekeztem a releváns bírói ítéleteket kritikus hozzáállással feldolgozni, számos esetben kifejezetten elvetettem bizonyos megállapításokat, mint az állami gyakorlattal össze nem egyeztethető jogalkotási kísérleteket. Azokban az esetekben, ahol az állami gyakorlat kimutatható konvergenciát mutatott egy eredetileg akár innovatív döntéssel, elfogadtam az ítéletben foglalt megállapításokat, mint a nemzetközi szokásjog bizonyítékát.

Nem szeretném elleplezni azt, hogy magam is a dolgozat legnagyobb hiányosságának a magyar szakirodalom háttérbe szorulását tartom. Szeretném megerősíteni, hogy természetesen őszintén tisztelem a hazai tudományos közösséget, és én is a magyar nemzetközi jogászok közösségébe tartozónak vallom magam. A dolgozat témája, a követett módszertan és kisebb mértékben a mű nyelve ugyanakkor jelentősen leszűkítette a szóba jöhető források körét. A fegyveres konfliktusok minősítési kérdéseinek kérdésköre a magyar szakirodalomban nem kellően feltárt, a humanitárius joggal vagy nemzetközi büntetőjoggal foglalkozó tanulmányok, monográfiák általában csak említésszerűen foglalkoznak a témával. A dolgozat megírásakor szempontul tűztem ki, hogy kizárólag olyan forrást fogok idézni, ami a témával kapcsolatos alapvető, releváns és új ismeretet tartalmaz, emiatt a fegyveres konfliktusok

[1] Ld. Hoffmann Tamás, 'Dr. Opinio Juris and Mr. State Practice: The Strange Case of International Customary Humanitarian Law' (2006) 46 *Annales Universitatis Scientiarium Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae Sectio Iuridica*, 373-394.; Hoffmann Tamás, 'The Gentle Humanizer of Humanitarian Law – Antonio Cassese and the Creation of the Customary Law of Non-International Armed Conflicts' in Larissa van den Herik, Carsten Stahn (eds.) Future Perspectives on International Criminal Justice (T.M.C. Asser – C.U.P., 2010) 58-80.

klasszifikációjához csak részben kötődő művek értelemszerűen kimaradtak. Belátom ugyanakkor, hogy alaposabb körültekintéssel megtalálhattam volna azokat a magyar műveket, amelyeket hozzákapcsolhattam volna bizonyos témakörökhöz, így például a történeti elemzésekhez, az államiság vagy az államfelelősség kérdésköréhez. Ezt a mulasztást tervezett monográfiámban mindenképpen orvosolni fogom.

II. Egyes specifikus területek kapcsán tett észrevételek

A *debelláció* jogintézménye

A megállapítások között szerepelt, hogy a *debelláció* jogintézményének dolgozatomban felhasznált definíciója nincs teljes összhangban a nemzetközi jogban elfogadott értelmezéssel, mivel aszerint a debelláció nem tartozik a háború jogi értelemben vett lezárását eredményező cselekmények közé, hanem inkább területszerzési jogcím, ami klasszikusan szorosan összekapcsolódott a gyarmatosítással.

Az általam felhasznált szakirodalmi munkák nem ezt az értelmezést támasztják alá. Dinstein háborúról szóló művében a debellációt az 'other modes of terminating war'[2] kategóriába sorolja és leszögezi, hogy 'debellatio signifies the disintegration of the enemy State and the termination of the war.'[3] Lauterpacht tankönyvében hasonló meghatározás szerepel[4] és más szerzők is egyértelműen a hódítást tartják klasszikus területszerzési jogcímhez, amelyhez kapcsolódott az annektálás. Shaw szerint például 'Under the classical rules, formal annexation of territory following upon an act of conquest would operate to pass title.'[5] Ennek megfelelően Schmitt úgy érvel, hogy 'the primary legal effect of debellatio in contemporary international law is to terminate an international armed conflict'.[6]

A fentiek fényében az általam használt értelmezést továbbra is érvényesnek tartom, de örömmel fogadok minden olyan forrást, ami az opponens által idézett eltérő értelmezést támasztja alá.

A megszállás jogának kiterjesztő alkalmazása

Az opponensi véleményben úgy látja, hogy az utóbbi időben a jogalkalmazás indokolatlanul háttérbe szorítja a megszállásban rejlő hatalmi és területi elemet, pedig valójában nem a megszállás jogának vannak fokozatai, hanem az egyén védelmének, ami az egyedi körülményekhez kapcsolódik

---

[2] Yoram Dinstein, *War, Aggression and Self-Defence* (C.U.P., 2005, 4th ed.) 48.

[3] Ibid, 169.

[4] Hersch Lauterpacht, *Oppenheim's International Law: Disputes, War and Neutrality* (Longman, 1952, 7th ed.) 600-625.

[5] Malcolm N. Shaw, *International Law* (C.U.P., 2008, 6th ed.)501. Ld. továbbá David Harris, *Cases and Materials on International Law* (Sweet&Maxwell, 2010, 7th ed.) 197-8.; Kovács Péter, *Nemzetközi Közjog* (Osiris, 2011, 2. kiad.) 210.

[6] Michael N. Schmitt, 'Debellatio', *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, www.mpepil.com

Ezzel a véleménnyel teljes mértékben egyetértek. Dolgozatomban ugyanakkor azt igyekeztem bemutatni, hogy a megszállás jogának alkalmazása a második világháborút követően kiterjesztő módon került alkalmazásra. Jóllehet bizonyos szabályok alkalmazásánál elengedhetetlen a tényleges fizikai kontrollon alapuló területi-hatalmi jelenlét, de a normaanyag jelentős részének alkalmazásánál a központi szempont a védett személyek feletti hatalom kérdése. Ezt az általam idézett joggyakorlat is alátámasztja, beleértve az Etiópia-Eritrea Választottbíróság döntését is, ami pontosan az opponens által hiányolt államközi jogvitát döntött el. Ez a megközelítés véleményem szerint ugyanakkor nem összeegyeztethetetlen a megszállás jogintézményében rejlő területi-hatalmi jelenlét követelményével, mivel attól, hogy nincs megszállás területi jelenlét hiányában, valamelyik állam gyakorolhat olyan fokú ellenőrzést a másik hadviselő fél állampolgárai felett, ami szükségessé teszi a megszállás jogterületére vonatkozó bizonyos normák alkalmazását. Ennek megfelelően állítom azt, hogy ugyan a Gáza-övezet nem minősül megszállt területnek, de az izraeli hadseregnek kötelessége bizonyos szabályokat betartani.[7]

Nemzeti felszabadító háborúk szokásjogi természete

Kritikaként merült fel az az észrevétel is, hogy a nemzeti felszabadító háborúk szokásjogi természetének tagadása ingatag szokásjogi alapokon nyugszik. Az opponens felhívta a figyelmemet arra, hogy Kelet-Timor kapcsán a Biztonsági Tanács többször aggodalmát fejezte ki a nemzetközi humanitárius jog megsértése miatt, a konfliktus után felállított hibrid törvényszék, az UNTAET tárgyi joghatósági körébe pedig beletartozott a nemzetközi fegyveres konfliktusok vizsgálata is. Emellett az Igazságtételi és Megbékélési Bizottság által kiadott jelentés is hosszasan foglalkozik az önrendelkezési jog problematikájával.

Köszönöm az opponens segítségét abban, hogy felhívta a figyelmem a Bizottság jelentésére, ami azonban nem mbállítja azt, hogy a kialakult nemzetközi konfliktus alapja nemzeti felszabadító háború lenne. A Bizottság jelentése inkább az indonéz megszállásból vezeti le a nemzetközi fegyveres konfliktus létét.[8] Hasonlóképpen, az UNTAET vonatkozó joggyakorlata egyszer sem hivatkozik a nemzeti felszabadító háborúra, mint jogalapra.

Figyelembe véve, hogy az 1977. évi I. Kiegészítő Jegyzőkönyvet aláíró katonai nagyhatalmak döntő többsége fenntartást tett az 1. cikk 4. bekezdésének alkalmazásával szemben és a gyakorlatban egyetlen olyan fegyveres konfliktus sem létezett az elmúlt több mint 30 évben, amelyben ennek a kategóriának az alkalmazását a nemzetközi közösség elfogadta volna, továbbra is úgy látom, hogy nem bizonyítható a nemzeti felszabadító háborúk szokásjogi léte.

---

[7] Bővebben ld. Hoffmann Tamás, 'Is the Gaza Strip still an Occupied Territory? – Divergent Approaches in International Humanitarian Law', in Kajtár Gábor, Kardos Gábor (szerk.) *Nemzetközi Jog és Európai Jog: Új Metszéspontok – Ünnepi Tanulmányok Valki László 70. Születésnapjára* (Saxum Kiadó és az ELTE ÁJK, 2011) 28-44.

[8] Report of The Timor-Leste Commission for Reception, Truth and Reconciliation, http://www.cavr-timorleste.org/en/chegaReport.htm, para. 149.

Területi állam beleegyezése

Az opponensi vélemény felhívja a figyelmet arra, hogy a területi állam beleegyezése minden olyan határon túlnyúló katonai akció esetén meghatározó, amelyek intenzitása meghaladja a szórványos és elszigetelt fegyveres cselekményekét. Ennek hiányában a nem állami szereplők ellen más állam területén végrehajtott fegyveres akció a nem nemzetközi fegyveres konfliktus mellett egy nemzetközi fegyveres konfliktus kialakulásához is vezet a beavatkozó és a területi állam között.

Ezzel a véleménnyel teljesen egyetértek, valóban, ez olyan pontja a dolgozatnak, amelyen megváltoztattam a korábban kialakult véleményemet a műhelyvitán elhangzott hozzászólásoknak köszönhetően. A dolgozatból ez a vélemény talán nem mindig derül ki teljesen egyértelműen, ez egy olyan hiányosság, amit a tervezett monográfiában feltétlenül orvosolni szándékozom, de a disszertáció 125. oldalán ez a megközelítés így is felismerhető.

Végezetül még egyszer szeretném kifejezni köszönetemet az elkészült alapos és jogos kritikai észrevételeket tartalmazó opponensi vélemények elkészítőinek és remélem, hogy a védés során a válaszban esetlegesen nem kifejtett kérdésekre is megfelelő választ tudok nyújtani.

Budapest, 2011. október 26.

Dr. Hoffmann Tamás
egyetemi adjunktus
Budapesti Corvinus Egyetem